



ÖĞRENCİLERİN ŞİRKETİ: GALATASARAY LİSESİ TALEBE SANDIĞI'NIN KURULMASI VE BİLANÇOSU¹

Yrd. Doç. Dr. Betül BATIR

İstanbul Üniversitesi

bbatir@istanbul.edu.tr

Öz

Eğitimde özel teşebbüsçü, bireysel girişimcilğe yönelik gençliğin yetiştirilmesine dair görüşler İkinci Meşrutiyet ile birlikte çeşitli eğitimciler tarafından ortaya atılmıştı. Cumhuriyetin ilân edildiği ve yeni Türkiye'nin kurulduğu yıllarda girişimci bir gençliğin oluşturulması için çalışmalar devam etmişti. İkinci Meşrutiyet döneminden beri çeşitli okullarda kurulmuş olan Tasarruf Sandıkları öğrencilerin iktisadi konularla yakından temasını sağlıyordu. 1925 yılında kurulan Galatasaray Talebe Sandığı bunlardan biriydi. Bu Talebe Sandığı'nın diğer Talebe Sandıkları'ndan farkı, bir şirket, bir mağaza olarak işlev görmesindendi. Kurulan bu öğrenci şirketi aynı zamanda Galatasaray futbol takımının da bir mağazasıydı. Öğrenciler tarafından işletilen ve işletme hakkı tamamen öğrencilere ait olan mağazada, kitap, kırtasiye gibi okul malzemeleri daha uygun fiyata satılıyordu. Çalışmamızda Cumhuriyet döneminin eğitim sisteminde önem verdiği özel teşebbüsçü nesli yetiştirme gayretlerine örnek bir oluşum olarak Galatasaray Öğrenci şirketinin, "Galatasaray Lisesi Talebe Sandığı"nın kuruluşuna ve bir yıllık çalışmalarına yer verilmiştir. Vesika incelemesi yapılan çalışmada, birinci el kaynaklardan şirketin bilançosu ile kazanç anlamında faaliyetleri ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Galatasaray Lisesi, Tasarruf Sandığı, Talebe Sandığı, Galatasaray Mağazası, Girişimcilik.

STUDENTS' COMPANY: THE ESTABLISHMENT OF GALATASARAY HIGH SCHOOL. SAVING FUNDS AND BALANCE SHEET

Abstract

Ideas on the training of the youth for private and individual entrepreneurship in education were put forward by some scholars with the Second Constitutional Period and work to this end continued until the Declaration of the Republic and the founding of new Turkey. The Saving Funds, which were established in different schools with the start of the Second Constitutional Period, have provided to students a close contact with economic issues. The Galatasaray Student's Bank, which was founded in 1925, was one of them. This was different from the others in terms of its function as a store/company. It was also a store of Galatasaray football team. In this store, which was run and owned entirely by the students, school materials such as books and stationery were sold at cheaper prices. The present study examines the establishment of "Galatasaray High School Saving/Student's Bank" as an example of private entrepreneurial that was given importance to the educational system during the Republican period and investigates its operations in one year. The study, during which document analysis was utilized, has revealed balance sheets and profit-making activities through first hand resources.

Keywords: Galatasaray High School, Savings Funds, Student's Bank, Galatasaray Store, Entrepreneurship.

¹ Bu makale, 26-28 Kasım 2015 tarihleri arasında düzenlenen Türkiye Cumhuriyeti'nin Ekonomik ve Sosyal Tarihi Uluslararası Sempozyumu'nda tarafımdan sunulan bildirinin genişletilerek, daha kapsamlı hale getirilmesinden oluşmuştur.

Giriş: Girişimci Gençlik Yetiştirme Fikrinin Doğuşu

Erken Cumhuriyet döneminde eğitim sisteminde sadece yapısal anlamda değişiklikler gerçekleşmemiştir. Düşünce yönünden de değişen eğitim sistemi toplumun ve özellikle genç toplumun faydacı ve uygulamacı bir eğitimle, hayat için hayata dair ilkesiyle hareket etmesini sağlamıştır. Böylece yeni nesil özel teşebbüse, girişimciliğe yaklaştırılmak istenmiştir. Girişimcilik, teşebbüs, müteşebbis bu yıllarda kullanılan yeni kavramlar olarak yerini almıştır.

Girişimcilik kavramı sözcük olarak Fransızca ‘entreprendre’ sözcüğünden türemiştir. Bu kavram ilk başlarda genellikle bireylerin toprak sahipleri ve devlet tarafından ihale edilen işlerin yapımını ve yönlendirmesini üstlenmesi anlamında kullanılmıştır. İngiliz dilinde kullanımı ve anlamı incelendiğinde ise girişimcilik kavramı, yüklenmek, üzerine almak, üstlenmek, taahhüt etmek, denemek, kalkışmak, tehlikeye atılmak, şansa bırakmak, göze almak anlamlarına gelen fiiller olarak karşımıza çıkmaktadır (Candan, 2011:157). Türk Dil Kurumu sözlüğünde kullanılan şekliyle girişimcilik, isim olarak “üretim için bir işe girişen, kalkışan kimse, müteşebbis”, diğer anlamıyla “ticaret, endüstri vb. alanlarda sermaye koyarak girişimde bulunan kimse, müteşebbis” şeklinde tanımlanmaktadır.

Girişimcilik kavramı Osmanlı Devleti’nin son döneminde gündeme gelmeye başlamıştır. Prens Sabahattin bu konuya dikkat çekenlerden biriydi. Prens Sabahattin’e göre, Osmanlı toplumunda girişimci bir sınıfın oluşamamasının temelinde Osmanlı toplumunun bütüncü bir yapıya sahip olması ve eğitim sisteminin Osmanlı-Türk insanını bağımsız bir hayata hazırlayamaması gibi etkenler bulunmaktaydı (Prens Sabahattin, 1965:48). Bu gibi nedenlerle Osmanlı halkının girişimcilik ruhu törpülenmiş ve bu sebeple Osmanlı-Türk insanı hep resmi görevlerde (devlet memuru) çalışmayı hedeflemişti. Dolayısıyla bu durum risk almaktan korkan, girişken olmayan bir insan tipolojisinin oluşmasına yol açmıştı. Böylesi bir bütüncü yapıda beklenen kapitalist-girişimci sınıfın oluşması da mümkün olamamıştı. Prens Sabahattin’e göre doğu toplumları bütüncü, batı toplumları ise bireyci yapının etkisi altındaydı. Aralarındaki farkın temelinde doğuda topluluğun, batıda ise bireyin üstün olmasıydı. Dolayısıyla bu zihniyet farkı, Osmanlı’da girişimci-kapitalist bir sınıfın oluşmadığını açıklayan hususlardan biriydi (Prens Sabahattin, 1965: 2; Doğru, 2008:87-88).

Tanzimat döneminin memur yetiştirmek hedefi üzerine kurulu eğitim sistemi, İkinci Meşrutiyet döneminde bir takım değişimlere uğrasa da istenilen hedefe ulaşamamıştı. Bilindiği üzere eğitimde reformlar tam anlamıyla Türkiye Cumhuriyeti döneminde ve Tevhid-i Tedrisat yasasından sonra gerçekleşmişti. Ancak İkinci Meşrutiyet dönemi eğitim alanında çeşitli fikirlerin ortaya atılması, tartışılması ve gündeme getirilmesi anlamında önemlidir. Örneğin bu dö-

nem içerisinde iki eğitimci Satı Bey (Giorgetti, 2014:42-58) ve Tevfik Fikret'in "Yeni Mektep" idealleri yaratılmak istenen özel teşebbüsçü, girişimci gençliği yetiştirmek içindi.

Öğretimin yeni bireyler yetiştirmesi düşüncesinin öncüleri olarak Batıcılık akımını savunan eğitimcilerden, Satı Bey ve Tevfik Fikret eğitimde özel girişimcilikten yanaydılar. Onlara göre; *"köle ruhlu bürokratların, asalak aydınların zararlı etkilerini kaldırmadan batı uygarlığının özü olan bireycilik gerçekleştirilemezdi"* (Berkes, 2004:454).

Tevfik Fikret toplumun her alanda ilerleyebilmesi için eğitim alanında yapılması gereken yenilikler üzerinde dururken, eğitim konusundaki fikirlerinin uygulama alanı olacak bir "Yeni Mektep"ten söz etmekteydi. Burada yetişecek çocuklar, geleneklerinden sıyrılacak, bu geleneklere karşıt meslek ve uygarlık vasıflarını kendi kişilikleri yardımıyla bulabileceklerdi. Tek amaçları okuyup devlet memuru olmaktan öte çocuklar, kendi teşebbüsleriyle ayakta durup hayata atılacaklardı. Bu okulda öğretim dili Türkçe ve İngilizce olacaktı. İngilizce'ye liberalizm ve özel girişimcilik ruhu Türkiye'ye model olması gereken bir ırkın dili olduğu için önem verilecekti. Fransızca, Almanca ve Rusça seçmeli yabancı dil olacaktı. Bu okulda el sanatlarına, beden eğitimine önem verilecekti. Müzik, resim, geziler programının önemli yanları olacaktı. Okulun iki önemli meslekî amacı, ziraat ve ticaret adamı yetiştirmektir. Tevfik Fikret'in önerdiği Yeni Mektep bu şekilde tanımlanmaktaydı (Kavcar, 1972:111-136; Batır, 2010:138-157; Batır, 2014:174-198).

İkinci Meşrutiyet döneminde ortaya atılan bu düşünce ve fikirleri uygulama imkânı bulunamamıştı. Savaşlar ve dönemin belirsizlikleri düşüncelerin eyleme geçmesini engellemişti. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasına kadar da girişimci nesiller yetiştirmek düşüncesi fikirden öteye gidememişti. Ancak bu konuda başarılı olan, eyleme geçen bir faaliyet okullardaki Tasarruf Sandıkları olmuştu.

İkinci Meşrutiyet döneminin yeniliklerinden bir tanesi de okullarda özellikle özel okullarda, öğrencilere girişimcilik aşlamak üzere İktisat Sandıkları ya da Tasarruf Sandıkları veya bazı okullarda Talebe Sandıkları kurulmasıydı². Burada öğrenciler tarafından işletilen Sandıklar olduğu gibi okul yönetiminin idaresinde olan Sandıklar da mevcuttu. Bir tür okul kooperatifi olarak işlev gören bu Sandıklar, hem öğrenciyi hayata alıştırmak hem de öğrencilere maddi anlamda kolaylıklar sağlamak için önemliydi. Örneğin öğrenci, okul kıyafetlerini, kitaplarını, defterlerini bunun gibi eğitime dair materyalleri uygun fiyata buralardan alabilmekteydi.

1925'lere gelindiğinde faydacı eğitim konusunda istenilen hedefe ulaşamadığı dönemin bir gazetesinde de belirtilmekteydi. Gazete haberinde ülkenin en büyük eksikliğinin

² Açılan bir mektep sandığı görüntüsü için Bkz. Ek.1.

gençliğe uygulamalı ve hayata dair bir eğitim verememek olduğundan şikâyet edilmekteydi. Ayrıca gazete haberinde, Darülfünun kurulduktan sonra devletin eğitim politikasının sanki bütün gençliği üniversiteye hazırlamak esasına dayandığı ve faydacılıktan uzak, mesleki eğitimden uzak bir eğitim sisteminden kaygılandığı bildirilmekteydi. Okul kitaplarının da buna göre hazırlanması ve sadece teorik bilgiye yer verilmesinin oldukça üzücü olduğu üzerinde durulmaktaydı (Talebe hareketler: Mekteplerde İktisadi Terbiye Galatasaray Talebe Sandığı, 1341:11) .

1. Galatasaray Lisesi'nin Tarihçesi

Türkiye'de batılılaşma hareketinin resmi belgesi olan Tanzimat Fermanı'nın ilân edildiği dönem içerisinde batılılaşma hareketi hız kazanmıştı. Tanzimat döneminde batı tarzı sivil okullar açılmaya başlamıştı. Osmanlı Devleti'nde, iptidai, rüşdi, idadi ve sultanî seviyelerinde örgün eğitim kurumları kurulmuştu. Bu dönem içerisinde açılan idadilerin ve sultanîlerin sayısı kısıtlı da olsa sivil eğitim ilk ve ortaokuldan sonra lise aşamasına ulaşmıştı.

Abdülmecit zamanında başlayan bu girişimler halefi olan Abdülaziz zamanında da devam etmişti. 1867 yılında Sultan Abdülaziz bir sergi açılışı için Fransa'ya seyahate gitmişti. Bu seyahat sırasında kendisi Fransa'nın kültür alanında gördüklerinden etkilenmiş ve özellikle eğitim alanında gördüklerini Osmanlı Devleti'nde de uygulama kararı almıştı. İleri gelen devlet adamlarından Âli ve Fuat Paşa'lar da bu konuda Sultan Abdülaziz ile aynı düşüncede idiler. Fransa elçisi M.Boutré'nin de bu konuda Sadaret'i desteklemesi, İstanbul'da bir lisenin açılmasına neden olmuştu. Fransa Elçiliği aynı zamanda 1856 Islahat Fermanı ile elde ettikleri gayr-ı Müslimler'in hâmîsi sıfatıyla gayr-ı Müslim ahalinin de gidebileceği bir sultanî açılması konusunda ısrarlı davranmıştı (Engelhardt, 1999:248-249).

Bunun üzerine ilk uygulama olarak Fransızca eğitim yapacak bir lise İstanbul Beyoğlu'nda kışla olarak inşa edilen, Boğaz'a bakan kısımda Galata Sarayı binasında açılmıştır (Ergin, 1977:482).

Mekteb-i Sultanî adı verilen bu lisede, eğitim Fransızca olacak, bazı dersler Türkçe okutulacaktı. Genelde Fen Bilimleri dersleri Fransızca, Sosyal Bilimler dersleri Türkçe olarak düzenlenmişti. Yönetmeliğe göre, mektebin müdürü ve müdür yardımcısı Fransız olacak, okula Müslim ve gayr-ı Müslim çocuklar kayıt olabilecekti (Engin, 2003:28-31).

Bu pilot çalışmalar neticesinde Mekteb-i Sultanî 1 Eylül 1868 tarihinde 341 öğrencisi ile eğitime başlamıştı (Yücel, 1994:194-202). Bu öğrencilerden 147'si Müslüman, 48'i Gregoryen Ermeni, 36'sı Rum, 34'ü Musevi, 34'ü Bulgar, 23'ü Katolik Latin, 19'u ise Katolik Ermeni idi (Engin, 2007:10-11). Mekteb-i Sultanî adı 1922-23 eğitim yılı diplomalarında son

olarak kullanılmıştı (Koloğlu, 2006:27). 29 Ağustos 1923 tarihinden itibaren Mekteb-i Sultanî adı Galatasaray Lisesi olarak değiştirilmişti.³

Öğrenciler tarafından Talebe Sandığı'nın açıldığı 1924-1925 ders yılında Galatasaray Müdürü Behçet Bey⁴ görev yapmaktaydı. Tablo 1'de görüldüğü üzere, bu tarihlerde Galatasaray Lisesi'nde görev yapan 32 asil memur, 10 vekil memur, 49 asil tâli muallimi olmak üzere toplamda 91 personel bulunmaktaydı (1925-26 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, 1926:162-163).

Tablo 1: 1924-25 ders yılı Galatasaray Lisesi Personel Sayıları (1925-26 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, 1926:162-163).

| Memurlar | | Tali Muallimleri | | |
|----------|-------|------------------|-------|-------|
| Asil | Vekil | Asil | Vekil | Yekün |
| 32 | 10 | 49 | 0 | 91 |

Aynı tarihlerde öğrenci sayısına bakıldığında Tablo 2'de şu rakamlar görülmektedir: Birinci ve ikinci devre öğrenci toplam sayısı 407'dir. Bunun birinci devresi 334 olup, ikinci devresi 73 öğrencidir. Birinci devre ücretsiz gündüzlü öğrenci sayısı 18, yatılı öğrenci sayısı 61; ücretli gündüzlü öğrenci 82, yatılı ise 173 öğrencidir. İkinci devre ücretsiz gündüzlü 2 öğrenci, yatılı 24 öğrenci; ücretli gündüzlü 15 ve yatılı 32 öğrencidir (1925-26 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, 1926:162-163).

Tablo 2: 1924-25 ders yılı Galatasaray Lisesi Öğrenci Sayıları (1925-26 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, 1926:162-163).

| Galatasaray Sivil Erkek Lisesi | | | | |
|--------------------------------|---------|---------|---------|-------|
| Talebe | | | | |
| Birinci Devre | | | | |
| Nehari | | Leyli | | Yekün |
| Meccani | Ücretli | Meccani | Ücretli | |
| 18 | 82 | 61 | 173 | 334 |
| İkinci Devre | | | | |
| Nehari | | Leyli | | Yekün |
| Meccani | Ücretli | Meccani | Ücretli | |
| 2 | 15 | 24 | 32 | 73 |
| Umûm Talebe Yekünü: 407 | | | | |

³ Heyet-i İlmiye 1923 tarihli toplantısında Sultanî ismini kullanan okulların ismini liseye dönüştürme kararı almıştı. Buna dayanılarak Heyet-i İlmiye kararı 29 Ağustos 1923 tarihinde Maarif Vekâleti tarafından okul müdürlüklerine duyurulmuştu. Bkz. **Hakimiyet-i Milliye**, 30 Ağustos 1923.

⁴ Yusuf Behçet Bey Mayıs 1924-1929'a kadar ilk müdürlük dönemi toplamda 22 yıl okulda müdürlük yapıyor. 1926 yılı Eylül ayında Behçet Bey Ankara'ya çağırılmış ve kendisine İstanbul Maarif Eminliği görevi teklif edilmiştir. Behçet Bey bu görevi kabul etmemiş ve Galatasaray Lisesi müdürlüğüne devam etmiştir.

2. Galatasaray Lisesi Talebe Sandığı'nın Kurulması ve Bilançosu

Türkiye Cumhuriyeti ile birlikte başlayan yeni dönem eğitim sisteminde de yeni uygulamalar getirmiş ve öğretim birliği yasası ile bu değişim sağlanmıştı. Cumhuriyet'e geçiş süreci içinde yeni dönemin şartlarına uygun olarak Galatasaray Lisesi Talimatnâmesi'nde de bir takım değişiklikler yapılmıştı. Bu değişiklikler 1924 yılından itibaren yürürlüğe girmiş, aynı zamanda da söz konusu talimatname aynı yıl yayınlanmıştı. Talimatnameye göre, Galatasaray Lisesi'nde eğitim-öğretim Türkçe ve Fransızca olarak yapılacaktı. İlkokul kısmı 5 yıl, orta kısmın birinci devresi 4 yıl ve ikinci devresi ise 3 yıl olmak üzere okulun toplam eğitim süresi 12 yıl olarak düzenlenmişti (Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti Galatasaray Lisesi Talimatnâmesi, 1340; Yücel, 1994:199-200).

Cumhuriyet döneminin uygulamaya dayalı eğitim sistemi, teşebbüsçü ve girişimci gençlik yaratma ideallerini de beraberinde getirmişti. Yeni nesil yaratıcı ve üretken olmak bilincini okullarda kazanmalı ve hayatı boyunca ülke ekonomisine katkı sağlamak hedefini taşımalıydı. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin gençlerden beklentisi her alanda üretici olmalarıydı. Bu bilincin öğrenileceği ve uygulanacağı yer ise okullardı.

2.1. Galatasaray Lisesi Talebe Sandığı'nın Kurulması

1924–1925 ders yılı başında son sınıf öğrencilerinden Ayetullah Emin⁵ ve Zeytünzâde Mesut, öğrencilerin okulda çeşitli ihtiyaçlarını, piyasa fiyatlarına göre ufak bir kârla temin edecek bir satış yeri, yani bir tür kooperatif kurmayı düşünmüşlerdi. Kurulacak bu satış yerinin sermayesini öğrenciler hissedar olarak sağlayacaklar, sene sonunda da elde edilen kârdan paylarının karşılığını alacaklardı. Düşüncelerini Müdür Behçet Bey'e söyleyip onun da onayını aldıktan sonra Sandığı kurma işini başlatmışlardı. Öğrenciler, derhal bir nizamname hazırlama işine girişmişler ve Sandık nizamnamesini ilân etmişlerdi. Sandığın nizamnamesi “*Galatasaray Lisesi talebeleri 1924 senesinden itibaren aralarında «Galatasaray Lisesi Talebe Sandığı» namıyla bir Sandık tesis etmişlerdir*” şeklinde başlamaktadır (Galatasaray Talebe Teşekkülleri Birliği Esas Nizamnamesi, 1931:11-19).

Talebe Sandığı kurulduktan sonra mektebin sol giriş kapısı ile Grand Cour denilen büyük bahçe arasındaki bir oda Sandığa tahsis edilmişti. Öğrencilerin katılımıyla gerekli sermaye tedarik edilmişti. Nizamnameye göre, bir öğrenci isterse birden fazla hisse alabilmekteydi. Hissedarlara karton kaplı ortaklık karneleri verilecekti. Sandığın ilk kurucuları, bir yıllık bir yönetimden sonra idareyi seçimle gelenlere devredeceklerdi. İdare

⁵ Bilindiği üzere 74 okul numaralı Ayetullah Emin Galatasaray futbol takımının logosunu (Gayın-sin) çizen isimdir.

heyetinde devamlılığın sağlanması açısından son sınıf öğrencilerinin buraya seçilme hakkı yoktu. Mezun olanlar, Sandıktaki hisselerini kârıyla beraber alabilirlerdi. Her sınıfta, Sandığa üye öğrenciler aralarından birini Sandık temsilcisi olarak seçerlerdi. Bu temsilci hissedarların senelik aidatlarını toplar, onların Sandıkla ilgili her türlü isteklerini Sandık idare heyetine bildirirdi. Böylece idare heyetiyle hissedarlar arasında bağlantı sağlanmış olurdu.

Mağazada satışa sunulan defter ve kitap gibi ürünlerde Galatasaray Talebe Sandığı logolu etiketler bulunmaktaydı⁶. Ayrıca bu mağaza maddi durumu iyi olmayan öğrenciler için de daha indirimli ve uygun fırsatlar sunmaktaydı. İlk yıl kurucu ve yetkilileri arasında Zeytünzâde Mesut, Ayetullah Emin, Halid Asım, Suad Faik, Nebiye Ubud, Celaleddin Hulûsi bulunmaktaydı.

Dönemin haftalık gazetesi olan Meslek gazetesinde Galatasaray Lisesi öğrencilerinin İktisat Sandığı kurdukları haberi büyük bir memnuniyet içerisinde verilmekteydi. Özellikle yatılı okullarda mutlaka öğrencilerin bu tür Sandıklar açmasını tavsiye eden gazete yetkilileri, öğrencilere attıkları bu önemli adımda başarılar dilerken, her zaman yanlarında olduklarını da bildirmişlerdi (Meslek, 20 Kanûn-ı sâni 1341:11).

2.2. Galatasaray Lisesi Talebe Sandığı Nizamnamesi

Galatasaray Lisesi Talebe Sandığı Nizamnamesi şu maddelerden oluşmaktadır:

Amaç:

1- Galatasaray öğrencileri, aralarında Galatasaray Lisesi Talebe Sandığı adıyla bir Sandık kurmuşlardır.

2- Talebe Sandığı okul idaresinin kontrolü ve gözetimi altındadır.

3- Talebe Sandığı'nın başlıca amaçları şunlardır:

A- Öğrencilere iktisat, dayanışma ve yardımlaşma fikirleri aşılama,

B- İhtiyaç sahibi arkadaşlarına yardım etmek,

C- Öğrenciye kitap ve kırtasiye malzemelerini ucuz olarak tedârik etmek.

Yönetim Kurulu:

4- Yönetim Kurulu üyeleri, Öğrenci Meclis üyelerinden veya diğer Sandık üyelerinden seçilecektir.

5- Yönetim Kurulu bir Başkan, bir Başkan Yardımcısı aynı zamanda Genel Sekreter, bir Müfettiş, bir Muhasip, bir Kasadar, bir de Eşya Memuru olmak üzere altı kişidir.

6- Yönetim Kurulu dört ay müddetle seçilir.

⁶ Galatasaray Talebe Sandığı logolu defter örneği için Bkz. Ek.2.

7- Yönetim Kurulu başkanının son üç sınıf üyeleri arasından seçilmesi şarttır.

8- Yalnız 1925 ders yılı için bir aya mahsûs olmak üzere Yönetim Kurulu şu şekilde teşkil etmiştir:

Başkan: Zeytünzâde Mesut,

Başkan Yardımcısı ve Genel Sekreter: Ayetullah Emin,

Müfettiş: Halid Asım,

Muhasip: Suad Faik,

Kasadar: Nebiye Ubud,

Eşya Memuru: Celaleddin Hulûsi.

Öğrenci Meclisi:

9- Öğrenci Meclisi, mütalaahânenin (etüt) temsilcilerinden oluşur Her mütalaahânenin Sandık azası ikişer temsilci seçer.

10- Öğrenci Meclisi Sandığa ait konuları tartışır ve sorunları çözüme kavuşturur. Konuyu Yönetim Kurulu'na gönderir.

11- Öğrenci Meclisi üyesi bir sene müddetle seçilir.

12- Öğrenci Meclisi her ayın ilk haftası toplanır. Meclis başkanının daveti üzerine olağanüstü olarak toplantı yapılabilir.

13- Öğrenci Meclisi kendi arasında bir başkan seçer. Ancak bu başkan tarafsızlığı korumak için Yönetim Kurulu'na dahil olamaz.

Hisse ve Hissedarın

14- Talebe Sandığı'na iştirak edecekler öncelikle kaç hisse sahibi olacaklarını taahhüt edeceklerdir.

15- Her hisse için haftada bir kuruş verilir. Yalnız ilk haftalık beş kuruştur.

16- Mektepte bulunsun bulunmasın her öğrenci tahakkuk eden haftalığını vermeye mecburdur.

17- Sebepsiz olarak dört hafta mütemadiyen haftalığını vermeyen hissedar Sandıktan ihraç edilir. Bu muamele her sene sonunda bir ay zarfında tecdidi kaydettirmeyen hissedar hakkında da tatbik olunur. Ayrıca bu tür hissedarın hesabından hisse başına (20) kuruş düşürülür.

18- İhraç edilen Talebe Sandığı'na iştirakının birinci senesi ise kendisine bir şey iade edilmez. Birinci sene değil ise yalnız son sene zarfında vermiş olduğu haftalıklar ve kazançlar ve tahakkuk eden gelirleri bir ay zarfında ödenir.

19- Haftalıklarla elde edilecek sermaye ile okul malzemeleri alınacak ve ufak bir kârla öğrenciye satılacaktır.

Gelir

20- Tahakkuk eden gelir aşağıdaki gibi dağıtılacaktır:

Yüzde 50; Hissedarlara sermayeleri oranında,

Yüzde 30; İhtiyaç sahibi öğrencilere,

Yüzde 20; Talebe Sandığı'na sermaye ve ihtiyat akçesi (yedek fon),

21- Sene sonunda gelirler dağıtılamazsa her hissedarın hesabına yazılır.

22- Sene sonunda okulu bitiren veya terk eden hissedara üyelik tarihinden itibaren verdiği para ve gelirleri bir ay zarfında geri ödenir.

23- Sene içinde okulu terk eden hissedara o seneye ait gelir verilmez. Yalnız bütün haftalıkları ve diğer senelere ait gelirleri iade edilir.

Giderler:

24- Okulu bitirdikten veya terk ettikten sonra bir sene zarfında müracaat edip alınmayan paralar Sandık namına gelir olarak kaydedilir.

25- Her ders dönemi sonunda Öğrenci Meclisi'nden seçilecek bir kurul ve okul idaresi tarafından tayin edilecek bir memur Sandığın bir senelik muamelesini teftiş ve yeni seneye kadar okulun idare memuruna mevcudatı teslim edeceklerdir.

26- Yönetim Kurulu'nun sene sonuna kadar düzenleyeceği bilanço Teftiş Kurulu tarafından onaylanacak ve Yönetim Kurulu'na bildirdiğine dair bir senet düzenlenecektir. İşbu senet Öğrenci Meclisi'nin ilk toplantısında tartışılacak ve onaya sunulacaktır.

27- Her sene yeni teşkil edecek Sandık Yönetim Kurulu'na okul idare memuru geçen senenin bütün faaliyet evrakını senet karşılığında devredecektir.

28- Sandık Ekim ayının ilk haftasından Mayıs ayının son haftasına kadar faaliyette bulunur.

29- 50 liradan fazla para bankaya yatırılacaktır.

30- İşbu nizamname Öğrenci Meclisi'nin üçte-ikilik oy oranıyla değiştirilebilir (Meslek, 20 Kanûn-ı sâni 1341:11)⁷.

2.3. Galatasaray Lisesi Talebe Sandığı'nın İşleyişi

Ocak 1925 tarihli nizamnamelerinde belirledikleri ve ilân ettikleri kurallar çerçevesinde işletme hakkını elde ettikleri Galatasaray Talebe Sandığı'nın bir yıllık çalışma raporu ve bilançosu dikkate alındığında oldukça başarılı oldukları söylenebilir. Döneminin basınında, "*gençlerin yaptığı bu girişim sayesinde nihayet okulların en büyük eksikliği uygulamalı ve hayatın içinde olması*

⁷ Talebe Sandığı'nın açılışını kutlayan ve nizamnamelerini tam sayfa olarak yayınlayan Meslek gazetesi için Bkz. Ek.3.

gereken eğitimin gerekliliği anlaşılacaktır”, “eğitimde en büyük sorun olan sadece ezber ve teorik eğitim sorunu çözülmeye başlanmıştır”, gibi başlıklarla yer almıştır.

Galatasaray gençleri nizamnamelerini ilân ettikleri Ocak 1925 tarihinde ortak sermayeli kooperatif tarzında küçük bir şirket kurmuşlardı. İlk kurduklarında hissedarları az olmasına rağmen beş ay zarfında hissedarlarının sayısında artış görülmüştür. Ayrıca bilançoya göre satışlarının da iyi olduğunu söylemek mümkündür.

Galatasaray Lisesi Talebe Sandığı'nın beş aylık çalışmalarına yer veren gazete, haberi şu çarpıcı cümlelerle başlatmaktadır: *“Futbol” yarışında en ileri giden Galatasaraylılar, acaba iktisat terbiyesinde ne kadar muvaffak olacaklar ve acaba diğer mektepli arkadaşlarını uyandırabilecekler mi? Haydi, Gayret, çalışınız genç şirketçiler!”* (Meslek, 12 Mayıs 1925:10).

Şirket, bir taraftan her ay hissedarlarından aldığı aidat ile sermayesini arttırmış, diğer taraftan sermayesini sürekli devrederek çoğaltmaya çalışmıştır. Devredilen sermaye, yatırıldığı ticaret eşyası ve okul malzemelerinden oluşmaktaydı. Bunun için okul öğrencilere bir oda ayırmış, şirket de orada küçük bir mağaza ile bir muhasebe tesis etmişti. Mağazada posta pulundan kaleme, kâğıttan vesaireye kadar bütün okul malzemeleri mevcuttu. Bu malzeme dışardan şirket tarafından alınmakta ve okul içinde satılmaktaydı. Satış fiyatları piyasa fiyatlarından oldukça ucuz olmasına rağmen şirkete de kâr bırakmaktaydı. Bu suretle hissedar olan öğrenci bu mağaza sayesinde iki türlü kazanç temin etmekteydi. Hissedar olmayanlar da piyasaya oranla daha ucuz elde ettikleri malzemeleri daima okul mağazasından almayı tercih ettiklerinden mağazanın alışverişi şehir piyasasındaki genel durgunluğa göre gayet iyi şartlarda olmuştu.

Meslek gazetesi Talebe Sandığı'na yaptıkları ziyareti şöyle anlatmaktadır:

“Mağazanın idaresi hoştur: Satış memurları, veznedar, muhasebe, heyet-i idare, hülasa bütün teşkilat yerinde, müşteriler teneffüs zamanlarında sıra ile satış gişelerine diziliyorlar, istediklerini alarak birer satış fişi ile birlikte vezneye uğrayıp çekiliyorlar. Sonra hesaplar görülüyor, fişler kontrol ediliyor, defterler tutuluyor. Hülasa bu küçük adamlar şirketi kazanç vererek işliyor.

Her halde Galatasaray gençleri arasında çok iyi bir hareket başlamıştır. Gençler şimdiye kadar futbol oyunlarında top atmakta ne kadar maharet gösterdilerse bu çok faydeli şirket ve ticaret oyununda da top atmak hususunda o kadar maharet göstermelidirler ve öyle görüyoruz ki gösteriyorlar! Galatasaray gençliği şunu bilmelidir ki, ilk defa başladıkları bu hayırlı iş, şimdiye kadar bu mektebin vermiş olduğu iyi şeylerin hiç biriyle kıyas kabil olmayacak derecede büyük bir şeydir. Onlar bu yolda mutlaka muvaffak olmalıdırlar ve muvaffa-

kiyetleriyle bütün diğer talebe gençliğini arkalarında sürüklemeye çalışmalıdırlar. Ancak bu suretledir ki yarınki Türkiye 'yi kendimize hakikî bir vatan yapmaya imkân vardır ve ancak bu yoldan yürümektedir ki o vatani yapabiliriz.” (Meslek, 12 Mayıs 1925:10).

Avrupa’da öğrenciler tarafından kurulan ve idare edilen bu tür Sandıklar daha erken yıllarda ortaya çıkmıştı. Hatta Avrupa okullarında federasyonlar mevcuttu. Avrupa’da iktisat federasyonları, spor federasyonlarından daha önemli görülmekteydi. Türkiye’de ise tam tersi olarak her zaman öncelik spor federasyonlarında olmuştur ve bu öğrenciler de spor kulübünün reklamından yararlanarak şirketlerini tanıtmaya çalışmışlardır.

2.4. Galatasaray Lisesi Talebe Sandığı'nın Bilançosu

Galatasaray Lisesi satış mağazası 1924-25 ders döneminin sona ermesiyle birlikte bilançosunu çıkarmak için 25 Mayıs günü mağazasını kapatmıştır. Hazırladıkları bilançoya göre, Sandık bir dönem boyunca arkadaşlarına hem ucuz eşya satışı yapmış hem de bir ders yılında yaklaşık 150 lira para kazanmıştır. Bilançonun verdiği sonuçlar Tablo.3’de yer almaktadır.

Tablo 3. Bilançoda Yer Alan Ayrıntılı Matlup ve Zimmet Miktarı (Meslek, 9 Haziran 1925:13).

| Açıklama | Matlup |
|---|------------------|
| Kasada mevcut para | 14.117,50 |
| İş bankası'nda mevcut para | 26.123 |
| Satış odasında mevcut eşya | 4.111,75 |
| Satış odasında mevcut kitap | 827,75 |
| Satış odasında mevcut makbuz defterleri, fişler vb. | 3.162 |
| Sandık masraflarından gelecek senelere kalan miktar | 2.343,50 |
| Hissedarların borcu | 634 |
| Toplam | 51.319,50 |

| Açıklama | Zimmet |
|-----------------|------------------|
| Sermaye | 34.903 |
| Bizim Mecmua | 327,5 |
| Ahmet Halid Bey | 582,5 |
| Net Gelir | 15.506,50 |
| Toplam | 51.319,50 |

Meslek gazetesinde yer verilen bilanço rakamlarının haber edildiği yazı şu cümlelerle sona ermektedir:

“Bu bilançonun verdiği sonuca göre 155lira altı kuruş safi temettü'dür. Bu temettü'nun nizamname mucibince tediyesi lâzım gelen kısmını ancak bu sene mektepten şhadetname alacak efendilere verilecektir. Vâkıa bu sene mektepten çıkan efendiler çok birşey alacak değildirler. Ancak mektepte on, on iki sene kalacak olan bir efendinin çıkarken herhangi bir işine yarayacak küçük bir sermaye ile çıkması mümkün olacak görünüyor. Maarif Vekâleti'nin bu faaliyeti teemmül etmesini ve diğer mekteplerin de Galatasaray misalinden istifâde etmeleri bilhassa temenniye lâyıktır” (Meslek, 9 Haziran 1925:13).

Öğrencilerin kurmuş oldukları bu şirket her yıl gelirlerini arttırarak başarılı olmuştur. Talebe Sandığı Zeki Butur başkanlığındaki heyetin elinde iken 1927 yılında Maarif Vekili Mustafa Necati Bey Galatasaray Lisesi'ni ziyarete gelmişti. Necati Bey Talebe Sandığı'nın faaliyetleri ile yakından ilgilenmiş ve bu konuda bilgiler almıştı. Ankara'ya döndükten sonra da bütün lisele-re gönderdiği bir genelge ile bu tür Sandıkların oralarda da kurulmasını talep etmişti.

Talebe Sandığı bir yönüyle öğrencilere maddi katkı sağlarken, diğer yönüyle önemli bir işlev daha görmekteydi. Öğrenciler, daha ortaokul ve lise öğrencisi konumunda iken sınıflardan temsilci seçmek, bir kuruluşa üye olmak, hissedar sıfatıyla Genel Kurul'da bulunmak, kuruluşun faaliyet raporlarını kontrol etmek, idaresinde beğenmediği hususları tenkit etmek, yeni idare heyetinden temennilerde bulunmak, ibra etmek veya etmemek, ticarethane ve müessese idaresini öğrenmek gibi birçok faaliyetlerde bulunuyordu (Engin, 2007:62-63). Böylece öğrenciler teorisini gördükleri dersleri uygulama fırsatını yakaladıkları gibi, ileriki hayatlarında karşılıklarına çıkabilecek problemlerle başa çıkmayı da öğrencilik zamanlarında öğreniyorlardı.

Sonuç

Tanzimat dönemiyle başlayan eğitimde batılılaşmanın etkileri İkinci Meşrutiyet döneminde düşünceden eyleme geçişin yaşandığı bir dönem olmuştur. Devlete sırtını dayayan bir gençlik yerine kendi girişimciliğini kullanarak üretimi sağlayacak ve girişimcilik ruhuna ve özgüvenine sahip bir gençlik yetiştirmek hedeflenmiştir.

Cumhuriyet döneminin de girişimci özelliğe sahip gençlik yaratma fikri yeni devletin eğitim politikalarında da geçerli olmuştur. Ders programları ve içerikleri özellikle liselerde uygulama alanı bulmuştur. Teoriden ziyade uygulamacı eğitim fikrini savunan Türkiye Cumhuriyeti eğitim sistemi, mümkün olduğunca eğitim kurumlarında girişimci faaliyetleri desteklemiştir. Öğrenciler tarafından işletilen kooperatif tarzında açılan Tasarruf Sandıkları da eğitim yetkilileri tarafından desteklenen faaliyetlerden biri olmuştur.

Galatasaray Lisesi Talebe Sandığı girişimci gençlik yetişmesi anlamında iyi bir örnek teşkil etmiştir. 1924-25 ders yılı içerisinde kurulmuş ve bir yıllık çalışmaları çerçevesinde

başarılı da olmuşlardır. Hem hissedar olan öğrencilere hem de lisede eğitim alan öğrencilere yarar sağlayan Talebe Sandığı piyasaya göre ucuz okul malzemeleri satarak kâr sağlamıştır. Böylece iki türlü hem hissedarını hem de müşterisini kazanç anlamında memnun etmiştir.

Talebe Sandığı'nın bir diğer yararı da ihtiyaç sahibi olan öğrenciye yardım ederek sosyal hizmet anlamında hareket etmesidir. Çünkü Sandığın belli bir geliri ihtiyaç sahibi olan öğrenciye ayrılmıştır. Öğrenciler tarafından hazırlanmış olan Sandık nizamnamesinde yirminci madde gelirlere ayrılmış olup, burada gelirin pay edilmesinde %30'luk gelirin ihtiyaç sahibi öğrencilere ayrılması şeklinde bir madde yer almaktadır. Bu anlamda öğrenci şirketi olan Talebe Sandığı yalnızca ticari bir şirket değil, aynı zamanda sosyal sorumluluk üstlenen büyük bir kuruluş olarak hizmet vermiştir.

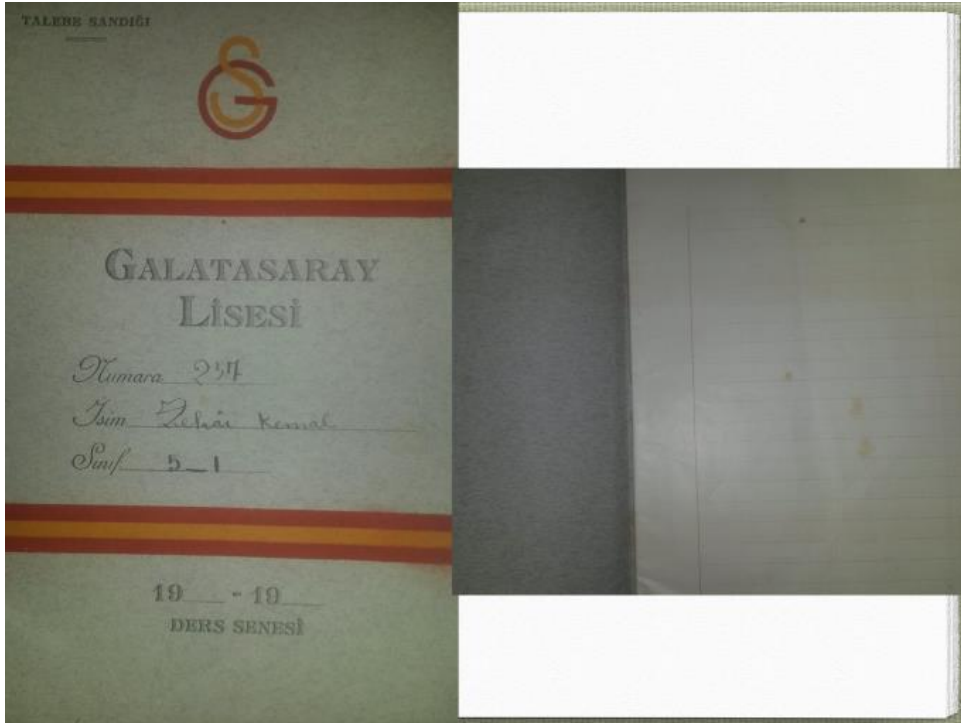
Galatasaray Lisesi Talebe Sandığı her anlamıyla büyük bir şirket gibi öğrenciler tarafından yönetilmiştir. Nizamnamesi, bütçesi, ticari defterleri, muhasebe kayıtları olan disiplinli ticari bir kuruluş örneği olarak işlev görmüş bu Sandık, aynı zamanda uygulama alanı olmuş bir atölyedir. Sonraki yıllarda diğer eğitim kurumlarına da örnek olması bakımından oldukça öneme haizdir.

Kaynakça

- 1925-1926 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi (1926). İstanbul:Matbaa-i Âmire.
- Batır, B. (2010). *Geleneksel Eğitimden Çağdaş Eğitime Türkiye'de İlköğretim (1908-1924)*. İstanbul: Elif Kitapevi.
- Batır, B. (2014). *Geleneksel Eğitimden Çağdaş Eğitime Türkiye'de İlköğretim (1908-1924)*(İkinci Baskı).İstanbul: Milenyum Yayınları.
- Berkes, N.(2004). *Türkiye'de Çağdaşlaşma (6.Baskı)*. Kuyuş, A. (Haz.). İstanbul: YKY.
- Candan, H. (201). Osmanlı'dan Günümüze Türk Topraklarında Girişimcilik Serüvenine Dair Bir Değerlendirme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* (2). 157-174.
- Doğru, C. (2008). Osmanlı Toplumunda Kapitalist-Girişimci Sınıfın ve İnsan Tipinin Oluşumunu Engelleyen Faktörler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1). 75-91.
- Engelhardt, E. (1999). *Tanzimat ve Türkiye*. (A. Reşat Çev).İstanbul.
- Engin, E. (2007). *Galatasaray Lisesi (1923-1950 Dönemi)*. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Engin, V. (2003). *Mekteb-i Sultanî*. İstanbul.
- Ergin, O. (1977). *Türkiye Maarif Tarihi*. İstanbul: Eser Matbaası.
- Galatasaray Talebe Teşekkülleri Birliği Esas Nizamnamesi ve Faaliyet Şubeleri Nizamnameleri*. (1931). İstanbul.
- Giorgetti, F. M. (2014). New school of Mustafa Satı Bey in Istanbul (1915). *Paedagogica Historica: International Journal of the History of Education*, 50 (1-2), 42-58. <http://dx.doi.org/10.1080/00309230.2013.873473>
- Kavcar, C. (1972). Tevfik Fikret'in Eğitimciliği ve Yeni Mektep. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, V (3-4), 111-136.
- Koloğlu, O. (2006). Galatasaray'ın Tarihsel Dönemleri. *Sultanî*, 26-27.
- Galatasaray Gençliğinin İktisadi Faaliyetleri (Mayıs 1925). *Meslek*, 22, 10.
- Galatasaray İktisat Sandığı. (Haziran 1925). *Meslek*, 26, 13.
- Hakimiyet-i Milliye*.30 Ağustos 1923.
- Talebe Hareketleri: Mekteplerde İktisadi Terbiye Galatasaray Talebe Sandığı. (Kanûn-ı sâni 1341). *Meslek*, 6, 11.
- Prens Sabahattin. (1965). *Türkiye Nasıl Kurtarılabilir?*. (M. Sencer Çev.). İstanbul: Ekin Basımevi.
- Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti Galatasaray Lisesi Talimatnâmesi*.(1340). İstanbul.
- Yücel, H.A. (1994). *Türkiye'de Ortaöğretim*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.

Ek.1.

Okulda açılan bir mektep arttırma sandığı. (**Talebe Defteri**, no.47, 1335:753).

Ek.2.

Talebe Sandığı logolu bir defter.

Ek.3.



Talebe Sandığı'nın açılışını kutlayan ve nizamnamelerini tam sayfa olarak yayımlayan Meslek gazetesi (Meslek, 20 Kanûn-ı sâni 1341:11).